

УДК 378.147.33:629.7.08

ЕТАП ІНТЕНСИФІКАЦІЇ В КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ДИСПЕТЧЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Альона ЛИЧУК (Кіровоград)

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освітньої галузі України висуваються нові вимоги до підвищення професіоналізму фахівців різних галузей, у тому числі й обслуговування повітряного руху. Ефективна підготовка майбутніх авіаційних диспетчерів вимагає створення сприятливих умов для оволодіння курсантами глибокими та системними базовими та професійними знаннями, формування мовленнєвих умінь та навичок, опанування операційною стороною діяльності авіадиспетчера та цілеспрямованого впливу на особистісне зростання майбутнього фахівця.

Професійне становлення майбутнього авіадиспетчера неможливе без формування змістовно-операційного компоненту готовності до професійної діалогічної взаємодії, яка виступає основною метою процесу підготовки загалом. Створення сприятливих умов для розвитку зазначеного компоненту, який включає базові й професійні знання та мовленнєві вміння і навички, характерний для етапу інтенсифікації, що триває увесь період навчання в авіаційному вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що найчастіше інтенсифікація процесу навчання розглядається як спосіб досягнення максимальної ефективності за мінімально можливий проміжок навчального часу. Тобто, по суті цей процес полягає у збільшенні кількості навчального матеріалу, який опрацьовується на заняттях, і забезпеченні глибини його засвоєння за одиницю часу [2].

Сучасна педагогіка розглядає інтенсифікацію як процес, що передбачає «підвищення продуктивності праці вчителя та учня на кожному одиницю часу, яке можливе за умови обрання оптимальних варіантів навчання» [1, с. 380]. Стосовно вищої школи цей процес розглядається не тільки як фактор підвищення продуктивності діяльності викладачів і студентів, але й як ефективний спосіб професійної підготовки та досягнення бажаних результатів за рахунок якісних чинників навчального процесу, активізації діяльності студентів та оптимізації управління процесом навчання (Т.А. Жижко, Л.Б. Колток, А.І. Кузьмінський, О.С. Пшенична). У ролі результатів інтенсифікації з боку студентів розглядають: усвідомлення системи знань, формування умінь і навичок, які є необхідними для успішної професійної діяльності, розвиток

здібностей, активізацію самостійної діяльності, сформований інтерес до навчальних дисциплін тощо (А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, В.А. Козаков, Т.О. Корень, О.С. Павлова, П.І. Підкасистий). Стосовно ж викладачів мова йде про активізацію навчальної діяльності студентів та оптимізацію управління цим процесом за рахунок впровадження традиційних та інноваційних технологій навчання (А.О. Вербицький, Л.Б. Колток, З.М. Корнева, В.В. Кучинскас, Н.В. Левандовська, М.І. Махмутов, О.С. Пшенична та ін.).

Аналіз наукових статей та дисертаційних досліджень, присвячених вивченню етапу інтенсифікації підготовки майбутніх авіаційних диспетчерів до професійної діалогічної взаємодії, дозволяє констатувати, що найчастіше в поле уваги дослідників потрапляють питання методики навчання та різні підходи до вдосконалення процесу навчання іноземним мовам у вищих навчальних закладах (В.М. Александров, Ю.К. Бабанський, В.М. Білов, Т.П. Голуб, З.М. Корнева, Г.О. Китайгородська, А.С. Нізова, О.Б. Тарнопольський та ін.). Особливий інтерес для нас представляють наукові роботи, присвячені аналізу дидактичних умов, методик та технологій інтенсифікації процесу оволодіння професійно-орієнтованою англійською мовою під час навчання майбутніх авіаційних операторів (Г.В. Асташова, О.П. Бамбуркін, Л.В. Бондарєва, В.О. Григорєвський, О.В. Ковтун, Н.В. Левандовська, Т.В. Тарнавська, С.В. Тимченко).

Метою статті є аналіз етапу інтенсифікації підготовки майбутніх авіадиспетчерів до професійної діалогічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. У ролі особливостей інтенсивного навчання іноземній мові майбутніх фахівців науковці виділяють якісну та кількісну характеристики. І.О. Зимня, розглядаючи психологічні особливості цього процесу, виділяє: концентрованість на одиницю часу (навчальний день), розподіленість на довгий період та інтенсивність. Остання розуміється як сукупність чотирьох параметрів: 1) обсяг засвоєності матеріалу; 2) кількість та варіативність прийомів (вправ); 3) щільність спілкування; 4) активізація психічних резервів особистості [3].

Своєрідність етапу інтенсифікації під час підготовки майбутніх авіадиспетчерів до професійної діалогічної взаємодії полягає в:

1) інтенсивному засвоєнні та поступовому переході від базових до професійних знань з іноземних мов; 2) удосконаленні мовленнєвих умінь і навичок та залученні їх у практичну площину майбутньої професії; 3) навчанню діалогу як основного виду професійно-мовленнєвої діяльності авіадиспетчера; 4) накопиченні досвіду рішення типових професійних задач у тренажерній діяльності.

Ефективність етапу інтенсифікації значною мірою залежить від адекватно підібраних принципів навчання, під якими розуміють основні вихідні положення теорії навчання, які визначаються цілями та завданнями навчання. З огляду цього в ролі принципів інтенсифікації навчання виступають лінгвістичні, власне методичні та специфічні. Серед лінгвістичних принципів заслуговують на увагу принципи системності, функціональності, концентризму, стилістичної диференціації. До власне методичних належать: принцип взаємопов'язаного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, взаємозв'язок у викладанні кількох мов, взаємозв'язок у вивченні різних розділів мовної парадигми, комунікативно-функціональне спрямування у вивченні мови та ін. До специфічних принципів, що базуються на врахуванні особливостей професійно-мовленнєвої діяльності людини-оператора в авіації, належать принципи суворої регламентації та часового лімітування дій, додаткового психофізіологічного навантаження на тлі основного, комплексного формування психофізіологічних якостей і механізмів адаптації, навчання діалогу як мовленнєво-мисленнєвої діяльності, моделювання типових комунікативних ситуацій та ін. [4]. Розробкою цих принципів опікуються наукові школи Р.М. Макарова та В.В. Ягупова.

Успішна реалізація зазначених принципів під час навчання майбутніх авіадиспетчерів реалізується в різноманітних організаційних формах навчання. У першу чергу мова йде про аудиторні заняття, що передбачають індивідуальні, групові та колективні форми роботи. На практичних заняттях викладачі застосовують як традиційні, так і інтерактивні методи навчання. До перших належать мовні, умовно-мовленнєві, комунікативні та тренувальні вправи, спрямовані на розвиток оперативних якостей мовлення майбутніх авіадиспетчерів; аналіз та моделювання типових професійних комунікативних ситуацій. До других – ситуаційні завдання проблемного характеру, тренінги спілкування, навчальні рольові та ділові ігри, творчі завдання, підготовка та презентація навчальних проектів, перегляд та обговорення відеофільмів.

Втілення в навчальний процес інтерактивних методів навчання передбачає взаємодію, бесіду,

діалог між викладачем та курсантами й безпосередньо між курсантами. За такої умови учасники освітнього процесу стають рівноправними суб'єктами, що позитивно впливає на продуктивність процесу їхнього професійної підготовки.

Беручи до уваги діалогічність професійно-мовленнєвої діяльності авіадиспетчерів, під час проведення аудиторних занять особлива увага має приділятися діалогу, який виступає не тільки фактором інтенсифікації навчання (Г.О. Китайгородська, О.В. Ковтун, С.В. Тимченко), інструментом та способом підготовки, але й бажаним результатом професійної підготовки курсантів. У даному випадку діалог знаходиться як у зоні актуального, так і найближчого розвитку (Л.С. Виготський) курсантів. Як вказує Т.П. Голуб, на кожному занятті має спостерігатися щільність спілкування студентів, насиченість різноманітними видами і формами роботи, які вимагають від студентів активної участі в актах спілкування [2]. Реалізація діалогізму навчання професійно-орієнтованих іноземних мов означає, що формування мовленнєвих умінь і навичок відбувається шляхом і завдяки залучення курсантів до мовленнєвої діяльності.

На етапі інтенсифікації суттєвий вплив на підготовку курсантів до професійної діалогічної взаємодії має залучення їх до тренажерної роботи та ознайомлювальної практики. Мова йде про поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх авіаційних диспетчерів до здійснення професійної комунікації.

О.П. Петрашук та С.І. Рудас для зменшення розриву між теорією та практикою запропонували запровадити три етапи професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів. Перший етап передбачає отримання теоретичних знань, які виступають основою професійної діяльності авіаційних диспетчерів. Другий – передтренажерний – полягає у формуванні практичних умінь та навичок. На третьому етапі відбуваються практичні заняття на тренажерах [6, с. 171].

О.В. Ковтун обґрунтовує послідовність формування та переходу мовленнєвих умінь із аудиторної в площину тренажерної підготовки: формування загально-мовленнєвих умінь професійного мовлення (аудиторна робота) → формування вузькоспеціалізованих умінь ведення радіообміну англійською мовою (аудиторна робота) → відпрацювання вмінь ведення радіообміну англійською мовою у процесі суміщеної діяльності (тренажерна підготовка) [4, с. 124].

Цікавість науковців щодо залучення курсантів до тренажерної роботи пояснюється тим, що саме вона сприяє напрацюванню фахових

умінь і навичок та накопиченню досвіду рішення типових професійних задач. З цього приводу заслуговують на увагу результати досліджень Є.В. Кміта, Р.М. Макарова, Г.С. Пащенко, В.В. Півень, Т.В. Гарнавської та інших. У першу чергу мова йде про розроблені науковцями конкретні методики відпрацювання вмінь ведення радіообміну англійською мовою на комплексних тренажерних системах.

На етапі інтенсифікації відбувається ознайомлювальна практика, яка сприяє подальшому формуванню образу професії авіаційний диспетчер та перебудові мотиваційної системи майбутніх фахівців. Саме зміни в мотиваційній сфері, що стосуються домінуючих мотивів, професійних інтересів та ідеалів заохочують курсантів до свідомого регулювання своєї навчальної діяльності з метою засвоєння професійно важливих знань, умінь та навичок. Як результат саме на етапі інтенсифікації спостерігається покращення показників у навчанні.

Узагальнюючи знання з методики навчання іноземним мовам, зупинимось на основних факторах, що здатні сприяти процесові інтенсифікації навчального процесу. Зокрема, Ю.К. Бабанський у ролі останніх розглядає: підвищення цілеспрямованості навчання; посилення мотивації студентів; підвищення інформативної ємності змісту освіти та впровадження інноваційних технологій [1]. Більш широко розкриває цю проблему А.Є. Ніязова, яка в ролі основних резервів інтенсифікації розглядає:

- цілеспрямовану та спеціалізовану реорганізацію відбору змісту навчання іноземної мови та процесу навчання;
- конкретизацію вимог для кожного етапу навчання у вищому навчальному закладі, розробку стандартів і програм;
- створення нових навчальних та навчально-методичних посібників;
- поєднання прийомів прискореного, інноваційного та традиційного навчання іноземним мовам;
- реалізацію особистісно-орієнтованого навчання, застосування психологічних резервів студентів;
- стимулювання мотивації до навчання та врахування соціально-особистісних, навчальних, професійних мотивів студентів, створення позитивного психологічного клімату на заняттях із іноземних мов;
- раціональну організацію іншомовної комунікативної та пізнавальної діяльності студентів;
- раціональне управління самостійною роботою й індивідуалізацію процесу навчання;

- удосконалення планування процесу навчання, робочих і навчальних програм, навчально-методичних комплексів дисципліни;
- органічне використання сучасних засобів навчання та комп'ютерного навчання [5].

Зрозуміти сутність етапу інтенсифікації підготовки майбутніх авіадиспетчерів до діалогічної взаємодії можна на основі врахування принципу визначення змісту навчання на основі характеристики діяльності, що формується, який передбачає пріоритет предметної складової над мовною [7]. Дотримання цього принципу на етапі інтенсифікації сприяє ефективному відбору мовленнєвого мінімуму, який є достатнім для налагодження діалогічної взаємодії у відповідних ситуаціях спілкування не тільки під час навчального процесу в авіаційному вищому навчальному закладі, але й в реальних умовах діяльності авіадиспетчера.

Зміст навчання іноземним мовам передбачає сукупність того, що мають засвоїти курсанти під час навчання в авіаційному вищому навчальному закладі. З огляду сутності професійної діалогічної взаємодії мова йде про прискорене набуття базових і професійних знань та формування мовленнєвих навичок та вмінь, які забезпечують можливість спілкуватися іноземною мовою. Знання складають лінгвістичний компонент змісту навчання, до якого входять мовний (фонетичний, граматичний, лексичний) та мовленнєвий (мовленнєві зразки, тексти) матеріали. Виділяється й соціолінгвістичний компонент змісту навчання, який допомагає формувати мовну свідомість особистості. Йдеться про створення сприятливих умов для усвідомлення базових знань з мови, а також про традиції, культуру, історію, цінності країн, мову яких вивчають курсанти. Екстралінгвістичний компонент змісту навчання включає теми та ситуації ймовірного усного та писемного спілкування на іноземній мові, а також ті прийоми, які забезпечують раціональне учіння та пізнання іноземної мови [5]. Нові знання включаються в існуючу когнітивну систему кожного курсанта.

На етапі інтенсифікації крім знань відбувається формування мовленнєвих навичок (фонетичні навички, засвоєння достатнього обсягу лексичного запасу та оволодіння граматичними операціями) та умінь (аудіювання, говоріння, читання, письма) у межах відповідних тем та ситуацій, що пов'язані зі специфікою майбутньої професії курсантів.

Отже, зміст навчання професійно-орієнтованих іноземних мов виступає субстанцією знань із фонетики, граматики, лексики та вправлення щодо їхнього функціонального застосування на практиці.

Предметний зміст етапу інтенсифікації обумовлюється вимогами ІКАО [8] до диспетчерського складу щодо рівня володіння англійською мовою. Йдеться про IV рівень за шкалою ІКАО, де в ролі параметрів виступають: вимова, структура, словниковий запас, швидкість мовлення, розуміння та взаємодія зі співрозмовником. Досягнення бажаного рівня володіння іноземними мовами відбувається поступово під час оволодіння майбутніми авіаційними операторами професійно спрямованими навчальними дисциплінами. Реалізація навчальних програм із цих дисциплін забезпечує формування готовності до професійної діалогічної взаємодії як у стандартних, так і в нестандартних авіаційних ситуаціях. Саме в навчальних програмах окреслюється обсяг та характер базових та професійних знань, що підлягають засвоєнню курсантами на різних курсах, а також окреслюється коло мовленнєвих умінь та навичок, які слід формувати та розвивати на практичних заняттях.

Аналіз навчальних програм освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр та спеціаліст з «Іноземної мови (англійська)», «Професійної англійської мови (авіаційна)», «Англійської мови професійного спрямування» для спеціальності «Управління повітряним рухом», які розроблені викладачами Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету, дозволив виділити основні тенденції етапу інтенсифікації. Перша полягає в застосуванні принципу цілісності та системності під час вивчення професійно орієнтованих іноземних мов. В основі цієї тенденції лежить розуміння іноземної мови як цілісної мовної системи, між компонентами якої існують зв'язки. Саме тому навчання англійської мови для загальних та особливих цілей здійснюється не стосовно окремих одиниць мови чи видів мовленнєвої діяльності, а всіх компонентів цієї системи: базових і професійних знань, мовленнєвих умінь та навичок.

Друга тенденція етапу інтенсифікації полягає не тільки в актуалізації периферичних знань, але й в створенні умов для поступового переходу базових знань та мовленнєвих умінь і навичок на професійно-орієнтований рівень. Подібний перехід можливий за допомогою добору дидактичного матеріалу, орієнтованого на майбутню професію курсантів. Існування цієї тенденції спостерігається і в навчальних програмах за рахунок поступового розширення мети вивчення курсантами іноземної мови в напрямку від загальної – до професійної. Так, на першому курсі основною метою є вдосконалення базового рівня знань, навичок і умінь курсантів із загальної англійської мови; протягом другого – четвертого курсів майбутнім авіадиспетчерам

необхідно цілеспрямовано вивчати лексичний матеріал із професійної англійської мови, авіаційну термінологію, що використовується в нестандартних аварійних ситуаціях та в межах професійної діяльності. На п'ятому ж курсі мета полягає в створенні умов для набуття навичок спілкування іноземною мовою на професійному рівні.

Тенденція переходу від удосконалення рівня знань, умінь та навичок із загальної до професійної англійської мови виявляється і в динаміці зміни завдань, що стоять перед курсантами авіаційних вищих навчальних закладів. Якщо курсанти першого курсу повинні навчитися розуміти інформацію та правильно реагувати на неї (аудіювання та мовлення), структурно-правильно оформлювати висловлювання адекватно ситуації (говоріння, письмо), володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; то на другому-четвертому курсах пріоритетними є завдання: опрацювання та усвідомлення матеріалів авіаційної спрямованості, що містяться в документах міжнародних авіаційних організацій, поглиблення набутих знань. На п'ятому курсі ключовим є завдання опрацювання матеріалів нормативно-правових актів.

Наступною тенденцією етапу інтенсифікації є створення умов для переходу професійних знань і мовленнєвих умінь та навичок із площини теорії в площину практичного застосування. В основі реалізації цієї тенденції лежить теза про те, що мова є не простою знаковою, а функціональною системою.

Однією із тенденцій етапу інтенсифікації є комунікативна спрямованість та діалогічність навчання. Реалізація комунікативної спрямованості в навчанні професійно-орієнтованих іноземних мов передбачає врахування комунікативних потреб курсантів. Формування мовленнєвих умінь відбувається шляхом і в процесі мовленнєвої діяльності, яку здійснює курсант. Моделювання комунікативних ситуацій, з одного боку сприяє вдосконаленню мовленнєвих умінь та навичок, а з іншого – накопиченню досвіду рішення типових професійних задач.

Змістові модулі навчальних програм будуються з урахуванням принципів цілепокладання, комунікативної спрямованості та професійної орієнтації. Реалізація цих принципів передбачає підбір мовного матеріалу та вправ для формування різних аспектів мовленнєвих навичок і умінь у різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до мети, яку необхідно досягнути під час вивчення іноземної мови на конкретному курсі. Принцип комунікативної спрямованості під час складання тематичного плану вивчення навчальної дисципліни реалізується за рахунок

розробки моделі спілкування на іноземній мові та організацію процесу навчання у відповідності до цієї моделі. Перш за все мова йде про відбір необхідних засобів (підручників, навчальних посібників, мовленнєвих ситуацій, текстів та ін.) та адекватних комунікативних прийомів (вправ, завдань, задач) навчання. Своєрідністю професії авіадиспетчера пояснюється домінування на заняттях з англійської мови дискусій, диспутів, усних обговорень, діалогів на професійні теми. У навчальній програмі з іноземної мови (англійської) для першого курсу, за якою готують майбутніх авіадиспетчерів, перевага віддається тематиці для усного спілкування на загальні теми, у навчальних програмах з професійної англійської мови (авіаційної) для другого-п'ятого курсів – професійній тематиці.

Заслуговує на увагу той факт, що всі навчальні програми спрямовані на формування готовності курсантів до професійної діалогічної взаємодії.

Проаналізувавши зміст навчальних програм можна констатувати, що вони передбачають вивчення та опрацювання основної лексики загальної англійської мови, основної авіаційної термінології; переклад загальноосвітніх та спеціальних текстів; формування та подальший розвиток навичок аудіювання та мовлення, ведення вільної бесіди на загальноосвітні та професійні теми, формування навичок самостійно користуватися науковою літературою, словниками, з метою підвищення власного рівня володіння англійською мовою. Враховуючи необхідність досягнення кожним курсантом IV мовленнєвого рівня підготовки ІКАО, спостерігається поступовий перехід від загальної англійської мови (I курс) до авіаційної англійської мови, фразеології радіообміну в стандартних та нестандартних аварійних ситуаціях (II-V курс).

Висновки. Узагальнюючи особливості етапу інтенсифікації необхідно наголосити на тому, що під час формування змістовно-операційного компоненту готовності майбутніх авіаційних диспетчерів до професійної діалогічної взаємодії відбувається засвоєння великого обсягу базових та професійних знань, мовленнєвих умінь та навичок за рахунок взаємодії механізмів асиміляції та акомодатії (Ж. Піаже). Успішність етапу інтенсифікації залежить від багатьох факторів, серед яких інтелектуальний розвиток та особливості мотиваційної сфери курсантів виступають домінуючими.

Від традиційного навчання інтенсивне відрізняється перш за все способами організації та проведення занять: підвищеною увагою до різноманітних форм роботи, постійного залучення діалогічного навчання, зняття психологічних перешкод під час засвоєння мовного та мовленнєвого матеріалу за допомогою

використання інтерактивних технологій. На етапі інтенсифікації спостерігається посилення активності курсанта та викладача за рахунок діалогічної взаємодії.

За цілями етапу інтенсифікації спрямований на досягнення максимального обсягу засвоєння курсантами навчального матеріалу з професійно-орієнтованої англійської мови в мінімальні строки. Змістом етапу інтенсифікації є оволодіння курсантами комплексом базових та професійних знань та формування мовленнєвих умінь і навичок, які складають змістовно-операційний компонент готовності майбутніх авіадиспетчерів до професійної діалогічної взаємодії.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у вивченні педагогічних умов, що здатні сприяти ефективній підготовці майбутніх авіадиспетчерів до професійної діалогічної взаємодії.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабанський Ю.К. Интенсификация процесса обучения / Ю.К. Бабанский // Избранные педагогические труды. – М.: Педагогика, 1989. – С. 379–415.
2. Голуб Т.П. Интенсификация навчання англійської мови студентів немовних спеціальностей [Електронний ресурс] // Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов». – К., 2015. – Режим доступу: <http://interconf.fl.ua/node/1254>.
3. Зимняя И.А. Психологические особенности пролонгированного интенсивного обучения иностранному языку взрослых-специалистов / И.А. Зимняя // Методы интенсивного обучения иностранному языку в школе. – М., 1982. – С. 26–32.
4. Ковтун О.В. Экспериментальна модель формування професійного мовлення у майбутніх авіаційних операторів / О.В. Ковтун // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (зб. наук. праць). – Вип. 11–12. – Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2012. – С. 117–127.
5. Ниязова А.Е. Интенсификация процесса обучения иностранным языкам в вузе в условиях кредитной системы обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – <http://repository.enk.kz/handle/123456789/4774>.
6. Петрашук О.П. Предтренажерный этап – єднальна ланка теоретичної та практичної підготовки диспетчерів керування повітряним рухом/ О.П. Петрашук, С.І. Рудас // Вісник НАУ. – 2010. – №4. – С.170–173.
7. Тарнопольський О.Б. Методика обучения английскому языку: Учебное пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К.:Ленвіт, 2004. – 192 с.
8. Doc 9835 – AN/453. Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements. – ICAO, 2004. – 149 s.

BIBLIOGRAFIYA

1. Baban'skij Ju.K. Intensifikacija processa obuchenija / Ju.K. Babanskij // Izbrannye pedagogicheskie trudы. – М.: Pedagogika, 1989. – S. 379–415.
2. Holub T.P. Intensyfikatsiya navchannya anhliys'koyi movy studentiv nemovnykh spetsial'nostey [Elektronnyy resurs] // Materialy X mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Suchasni pidkhody ta innovatsiyi tendentsiyi u vykladanni inozemnykh mov». – К., 2015. – Rezhym dostupu: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1254>.
3. Zimnjaja I.A. Psihologicheskie osobennosti prolongirovannogo intensivnogo obuchenija inostrannomu jazyku vzroslyh-specialistov / I.A. Zimnjaja // Metody intensivnogo obuchenija inostrannomu jazyku v shkole. – М., 1982. – S. 26–32.

4. Kovtun O.V. Eksperymental'na model' formuvannya profesiynoho movlennya u maybutnikh aviatsiynykh operatoriv / O.V. Kovtun // Naukovyy visnyk Pivdenoukrayins'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. K.D. Ushyns'koho (zb. nauk. prats'). – Vyp. 11–12. – Odesa: PNU im. K.D. Ushyns'koho, 2012. – S. 117–127.

5. Nijazova A.E. Intensifikacija processa obuchenija inostrannym jazykam v vuze v uslovijah kreditnoj sistemy obuchenija [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa. – <http://repository.enu.kz/handle/123456789/4774>.

6. Petrashchuk O.P. Predtrenazhernyy etap – yednal'na lanka teoretychnoyi ta praktychnoyi pidhotovky dyspetcheriv keruvannya povitryanym rukhom/ O.P. Petrashchuk, S.I. Rudas // Visnyk NAU. – 2010. – №4. – S.170–173.

7. Tarnopol's'kij O.B. Metodika obuchenija anglijskomu jazyku: Uchebnoe posobie / O.B. Tarnopol'skij, S.P. Kozhushko. – K.:Lenvit, 2004. – 192 s.

8. Doc 9835 – AN/453. Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements. – ICAO, 2004. – 149 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Личук Альона Валентинівна – аспірант Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Наукові інтереси: дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх авіаційних диспетчерів до професійної діалогічної взаємодії.

УДК 378.47.016:7.01

НАУКОВИЙ АНАЛІЗ ІСТОРІОГРАФІЧНИХ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ХОРЕОГРАФІЇ

Ірина МУРОВАНА (Кіровоград)

Постановка проблеми. В умовах набуття Україною незалежності нові вимоги ставляться до змісту та якості хореографічної освіти. Розширюється вплив хореографічного мистецтва на розвиток творчих здібностей молоді. Глибокого вивчення науковцями вимагає проблема становлення і розвитку хореографічної освіти у різні історичні періоди в різних регіонах України. За такої ситуації здійснення класифікації наукових досліджень з історії, теорії, і методики хореографічної освіти є необхідним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У галузі хореографічного мистецтва вітчизняними науковцями досліджено та узагальнено розвиток хореографічного мистецтва та хореографічної освіти в різних регіонах України, а саме: О. Бігус (Прикарпаття), А. Гоцалюк (Карпатський регіон), Б. Кокулєнко (Кіровоградщина), В. Кирилюк (Чернігівщина), О. Лиманська (Слобожанщина), В. Пастух (Східна Галичина), А. Підлинська (Кримські татари), О. Смоляк (Західне Поділля).

У теорії і історії хореографічної освіти здійснено низку фундаментальних досліджень, авторами яких є В. Ніжинський, М. Соболев, В. Верховинець, В. Авраменко, П. Вірський, А. Гуменюк та інших відомих в Україні та за її межами дослідників і хореографів-практиків.

Вплив різних видів мистецтв на всебічний розвиток особистості висвітлюється дослідниками у сфері педагогіки мистецтва на різних рівнях: початкової (А. Аніщенко, О. Куревіна, Т. Михайлова, Н. Терентьева, Л. Савєнкова, Т. Сухова), основної і старшої школи (О. Кабкова, Ю. Солодовнікова, Г. Шевченко).

Слід зазначити, що теорія українського танцю обґрунтована В. Верховинцем; теоретичне визначення сутності хореографічного мистецтва, його принципів, узагальнення хореографічного досвіду зроблено К. Василенком; становлення і

розвиток хореографії України, фольклорні та культурні традиції досліджено А. Гуменюком; розробка методик викладання народно-сценічного танцю належать В. Володько, Є. Зайцеву, В. Литвиненко; основи сценічного руху досліджено І. Кохом; вивчення та узагальнення розвитку хореографічного мистецтва України – В. Туркевич.

Наше наукове дослідження значною мірою доповнює наукові пошуки вищезазначених авторів і уможливує виявити основні напрями діяльності науковців і хореографів-практиків у галузі хореографічного мистецтва.

Мета статті полягає у здійсненні наукового аналізу історіографічних і фундаментальних досліджень з хореографії.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми становлення хореографічної освіти на Кіровоградщині останньої чверті ХХ – початок ХХІ століть та подальших перспектив її розвитку значною мірою залежить від вивчення та узагальнення попереднього педагогічного досвіду в галузі історії, теорії і методики хореографічної освіти. Особливого значення у такому контексті набуває питання класифікації наукових досліджень за певними напрямками.

Спільним у класифікації наукових праць з історії, теорії і методики хореографічної освіти є те, що науковці досліджують хореографію як вид мистецтва і як складову освітньої галузі, розглядають ті чи ті аспекти хореографічної освіти. Недостатньо висвітленою залишається проблема розвитку хореографічної освіти на Кіровоградщині останньої чверті ХХ – початку ХХІ століть, її структури, узагальнення змісту, форм і методів роботи керівників дитячих і юнацьких хореографічних колективів. Для розв'язання такої проблеми є доцільним цілісне дослідження наукової думки, яке не претендує на